

85 ROKOV OD VYHLÁSENIA DEMÄNOVSKEJ DOLINY ZA PRÍRODNÚ REZERVÁCIU (1929 – 2014)

Leonard AMBRÓZ, Eva GRESCHOVÁ

Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva,
Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš

e-mail: ambroz@smopaj.sk, greschova@smopaj.sk

Abstract: *Within the Liptov Region the Demänovská dolina Valley is the most attractive mountain area and it has been frequented also because of its underground beauty. Since the 19th century the Ice Cave has been open for public. Shortly after the discovery of the world-famous Cave of Liberty in 1921 Ján Volko-Starohorský, founder of the Museum of Slovak Karst in Liptovský Saint Nicholas, had been trying to ensure its comprehensive protection. Following the designation of a neighboring Jánska dolina Valley in 1928 the State Land Office in Prague designated a partial landscape and nature reserve Demänovská dolina Valley on the September 19, 1929. At present, the middle karst part of Demänovská dolina Valley with an area of 836.88 ha is the national nature reserve protected by the Law no. 543/2002 Coll. on nature and landscape protection under the Regulation of the Ministry of Culture of the SSR no. 2771/73-OP dated 24 April 1973. The National Park Nízke Tatry Mts. (Low Tatras) has been designated 1978.*

Key words: *Demänovská dolina Valley, natural reserve, nature protection, history of nature protection, National Park Nízke Tatry Mts., State Land Office*

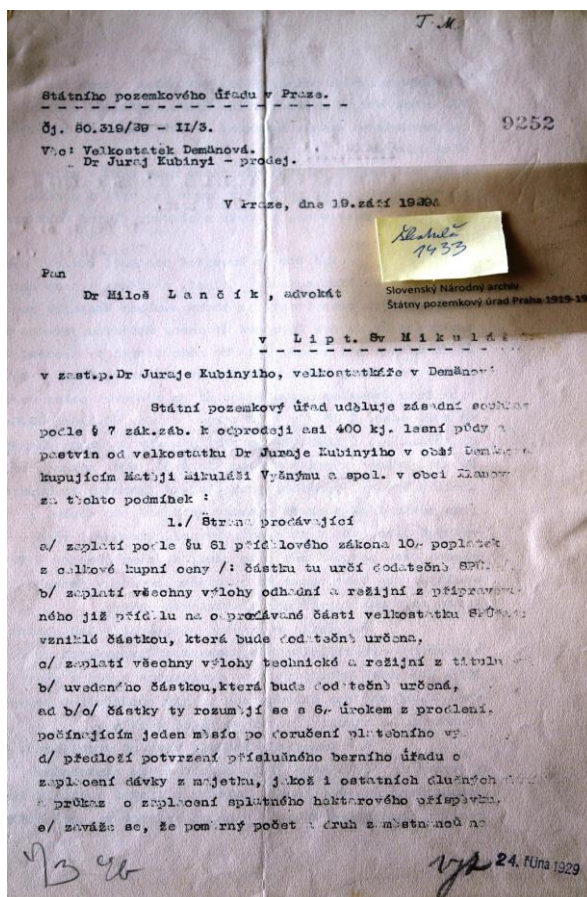
Úvod

Záujem o turistiku na Slovensku všeobecne vzrástol v 2. polovici 19. storočia a nebolo tomu inak ani v Liptove. Demänovská dolina patrí v rámci regiónu medzi najatraktívnejšie horské oblasti a bola navštevovaná aj kvôli svojim podzemným krásam. V 19. storočí bola už turisticky sprístupnená Demänovská ľadová jaskyňa. Krátko po objavení svetoznámej Demänovskej jaskyne slobody v roku 1921 ešte viac vzrástol záujem našich a zahraničných návštevníkov prírodnej krásy doliny. O jej komplexnú ochranu sa snažil Ján Volko-Starohorský, zakladateľ Múzea slovenského krasu v Liptovskom Svätom Mikuláši. Po vyhlásení susednej Svätôjanskej doliny v roku 1928 Štátny pozemkový úrad v Prahe 19. septembra 1929 vyhlásil za čiastočnú krajinnú prírodnú rezerváciu aj Demänovskú dolinu.

Po vzniku prvej Československej republiky (1918) sa uskutočnila prvá pozemková reforma. Jej cieľom bolo odstrániť nerovnomerné prerozdelenie vlastníctva pôdy, dedičstvo z predchádzajúceho obdobia Rakúsko-Uhorska. Československí politici videli v dôkladnom odstránení nerovnomerného vlastníctva pôdy ekonomické pozdvižnutie vidieka a pozdvižnutie životnej úrovne roľníckeho obyvateľstva.

Uskutočnenie zmien vo vlastníctve nehnuteľnosti umožnil zákon č. 215/1919 Zb. z. a. n. o zabraní veľkého pozemkového vlastníctva tzv. záborový zákon prijatý 16. apríla 1919. Inštitúciou, ktorá zabezpečovala organizačnú stránku a kontrolovala realizáciu pozemkovej reformy bol Štátny pozemkový úrad (ďalej "ŠPÚ"). Zábor pôdy postihoval veľkých pozemkových vlastníkov, teda osoby, ktoré vlastnili pôdu presahujúcu záborovým zákonom stanovenú výmeru pôdy. Pokiaľ išlo o poľnohospodársku pôdu (polia, lúky, záhrady, vinice a chmelnice) bola to výmera presahujúca 150 ha, alebo ak osoba mala vo vlastníctve akúkoľvek pôdu presahujúcu výmeru 250 ha.

Obr. 1: Prvá strana rozhodnutia Štátneho pozemkového úradu z 19. septembra 1929 č. j. 80.319/29-II/3

Predmetom pozemkovej reformy sa stal aj veľkostatok Demänová, ktorý bol majetkom Dr. Juraja Kubínyiho. O odkúpenie 400 katastrálnych jutár z veľkostatku prejavil záujem aj Matej Mikuláš Vyšný a spol. z Ilanova. ŠPÚ udelil súhlas s odpredajom za prísne stanovených podmienok a vydal rozhodnutie z 19. septembra 1929 č. j. 80.319/29-II/3¹.

¹ Slovenský národný archív, fond Štátny pozemkový úrad Praha 1919-1938, škatuľa 1433

Kupujúci sa zaviazal, že bude dodržiavať podmienky ustanovené Ministerstvom školstva a národnej osvety ČSR (ďalej "MŠaNO ČSR").

V článku 5, odst. A sa píše: "*Území prodávané bude v případě potřeby tvořící částečnou rezervaci, v níž veškeré hospodaření bude se díti s ohledem na zachování dnešní tvářnosti krajiny. Zejména bude zamezeno zbavování svahů rostlinstv a lesů, by zamezeno bylo jednak splavení půdy, jednak přivaly vod při mohutnosti přírodních sil ve vyšších polohách.*" Hospodárska činnosť v lese sa mala riadiť lesným hospodárskym plánom, ktorý mal byť predkladaný na schválenie aj MŠaNO ČSR. Pre lesné hospodárenie boli stanovené podrobné zásady najmä s ohľadom na ochranu lesov zachovanie pôvodných lesných spoločenstiev. Lesy na príkrych svahoch mali byť zaradené do kategórie ochranných lesov, vylúčené z využítokovania a dovolené v nich malo byť len odstraňovanie vývratov, stromov zničených kôrovcom, snehovými kalamitami a podobne. Ochrane podliehali taktiež zvyšky pôvodných porastov, lesy okolo významných skalných útvarov, pramenísk, ponorov, vyvieráčiek a jaskýň. Lesy mali byť obnovované samovýsevom, snaha bola zachovať pôvodný lesný typ a vysádzanie cudzokrajných drevín bolo nepripustné. Úplne chránená bola kosodrevina, bolo zakázané jej vypaľovanie za akýmkoľvek účelom, ani rozširovania pastvín. Pásenie bolo povolené, ale len pokiaľ bolo povolené lesopolicajným úradom so súhlasom MŠaNO ČSR. Prístup dobytká do lesov musel byť vhodným spôsobom zamedzený, napr. ohradami. Rozhodnutie stanovilo aj podmienky pre ochranu fauny a flóry. V odstavci C. sú vymenované konkrétne druhy, ktoré boli na území chránené – plesnivec, horec, kosodrevina, rys, medveď, divoká mačka, svišť a výr. Na území nesmeli byť zakladané lomy, štrkoviská a bez vedomia Štátneho referátu na ochranu pamiatok na Slovensku v Bratislave nesmel byť odoberaný materiál z koryt potokov a horských bystrín.

Prírodná rezervácia Demänovská dolina bola zahrnutá do prvého úradného zoznamu chránených území Československej republiky – výnosu Ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky (MŠaNO ČSR) v Prahe č. 143.547/33-V z 31. decembra 1933 o ochrane prírodných pamiatok, ktorý bol vydaný pre potreby učiteľov a uverejnený vo Vestníku Ministerstva školstva a národnej osvety ČSR, ročníku XVI. (1934), zošite 2. Je v ňom uvedená spolu so susednou rezerváciou Svättojánska dolina (vyhlásenou v roku 1928) ako geografická a prírodovedecká rezervácia.

V súčasnosti je stredná – krasová – časť Demänovskej doliny s rozlohou 836,88 ha národnou prírodnou rezerváciou podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny na základe úpravy Ministerstva kultúry SSR č. 2771/73-OP zo dňa 24. apríla 1973.

V histórii ochrany prírody Nízkych Tatier je zvlášť potrebné vyzdvihnúť význam českého pedagóga Jana Roubala, ktorý v období prvej Československej republiky pôsobil ako gymnaziálny profesor v Banskej Bystrici a už v roku 1920 sa snažil presadiť návrh na ochranu centrálnej časti Nízkych Tatier formou veľkej prírodnej rezervácie. Národný park Nízke Tatry bol napokon vyhlásený v roku 1978.

Demänovské jaskyne zaradené na zoznam najvýznamnejších – národných prírodných pamiatok, ako aj ramsarských lokalít podľa Ramsarského dohovoru o ochrane mokradí. V sústave NATURA 2000 sú Nízke Tatry chráneným vtáčím územím územím európskeho významu.

Obr. 2: Panoráma Demänovskej doliny – pohľad od Lukovej

Literatúra

Vestník Ministerstva školstva a národnej osvety Československej republiky, zošit 1, 1934, s. 17.

Slovenský národný archív, fond Štátny pozemkový úrad 1919 – 1938, kartón 1433.